

**Tiesību Zinātņu Pētniecības Institūts sadarbībā ar
Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti, laikrakstu “Dienas Bizness” un žurnālu “Jurista
Vārds” rīko zinātnisku konferenci**

„Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā”

2016. gada 29. janvāris plkst. 9.40 – 10.00

Latvijas Universitātes Mazā aula

Daiga Rezevska¹

Referāta

“Tiesiskās drošības un paļāvības princips – būtiski tiesiskas valsts principa elementi”

tēzes

1. Vispārējie tiesību principi ir nerakstītas tiesību normas. Tiesību normām piemīt imperatīvi-atributīvs raksturs. Tas nozīmē, ka katra tiesību norma uzliek juridisku pienākumu un atbilstoši piešķir subjektīvu tiesību (pienākumam atbilst korelatīva prasība). Tāpat arī vispārējie tiesību principi kā īstas un tieši piemērojamas tiesību normas darbojas gan objektīvajā dimensijā – uzliekot valsts institūcijām juridiskus pienākumus, gan subjektīvajā dimensijā – piešķirot privātpersonām subjektīvas tiesības.
2. Tiesiskās drošības jeb noteiktības princips ir atvasināts no pamatnormas demokrātiska tiesiska valsts un nodrošina to, lai personu uzticība valstij un tiesībām netiktu zaudēta. Kontinentālās Eiropas tiesu praksē un doktrīnā ir atzīts, ka tiesību normu adresāti tiek aizsargāti, piemērojot divus savstarpēji saistītos vispārējos tiesību principus: tiesiskās drošības (noteiktības) principu un tiesiskās paļāvības principu.
3. Tiesiskās drošības un paļāvības princips noteic, ka indivīds var paļauties uz to, ka tiesības un citas leģitīmās intereses, kuras viņš ir ieguvis, paļaujoties uz to, ka publisko tiesību subjekta rīcība ir tiesiska un konsekventa, viņam vēlāk netiks atņemtas, tāpēc, ka publisko tiesību subjekts savas domas ir mainījis vai arī izrādās, ka rīcība ir bijusi prettiesiska.
4. Jānošķir jēdzieni „tiesiskā paļāvība” kā viens no vispārējiem tiesību principiem un saprātīga personas paļaušanās. Saprātīga paļaušanās ir tāda paļaušanās, kas rastos ikvienai saprātīgai personai darbojoties attiecīgos faktiskos un tiesiskos apstākļos. Daļu no saprātīgas paļaušanās aizsargā tiesiskās paļāvības princips, kas demokrātiskas tiesiskas valsts tiesu judikatūrā un iestāžu praksē tiek piemērots šaurā izpratnē. Savukārt to saprātīgas paļaušanās daļu, ko tiesību zinātnē un praksē apzīmē kā uzticību valstij un tiesībām, aizsargā tiesiskās drošības jeb noteiktības princips.
5. Tiesiskās drošības (noteiktības) princips tvēruma ziņā ir plašāks par tiesiskās paļāvības principu, tādēļ tiek uzskatīts par tiesiskās paļāvības principa pastāvēšanas, t.i., atvasināšanas, pamatu. Līdz ar to, tā personas saprātīgā paļaušanās, kas neaptveras ar tiesiskās paļāvības principa aizsardzību tā šaurajā izpratnē, aptveras ar tiesiskās drošības (noteiktības) principa aizsardzību, jo šis princips nodrošina to, lai personas uzticība valstij un tiesībām netiktu

¹ Dr. iur., Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes profesore, Satversmes tiesas tiesnese.

zaudēta, kas savukārt ir demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskās sistēmas pastāvēšanas pamata priekšnoteikums.

6. Tiesiskās paļāvības princips aizsargā personas reiz iegūtās tiesības, t.i., persona var paļauties uz to, ka tiesības, kas iegūtas saskaņā ar spēkā esošu tiesību aktu, noteiktajā laika periodā tiks saglabātas un reāli īstenotas. Tomēr tiesiskās paļāvības princips noteic arī to, ka indivīda reiz iegūtās tiesības nevar pastāvēt neierobežoti ilgi. Proti, šis princips nedod pamatu ticēt, ka reiz noteiktā tiesiskā situācija nekad nemainīsies. Būtiski ir tas, ka likumdevējs nosaka „saudzējošu” pārejas periodu.
7. Tiesiskās paļāvības aizsardzība ir Eiropas Savienības tiesību tiesiskās drošības pamataspekts. Tiesiskās drošības princips garantē paredzamu vidi un noteic, ka cilvēkiem jābūt spējīgiem droši plānot savu dzīvi, apzinoties savas rīcības juridiskās sekas. Tas paredz, ka 1) nevienai valsts rīcībai nedrīkst būt atpakaļvērstas spēks; 2) likumdevējiem jānodrošina valsts iedzīvotājiem pieņemams laika periods, lai sagatavotos attiecīgā juridiskā instrumenta piemērošanai no tā publicēšanas datuma.
8. Kamēr tiesiskās paļāvības princips ir tieši saistīts ar iestādes komunikāciju ar konkrēto privātpersonu, iestādes vienvērtīga prakse, kas saista iestādi, pamatojoties uz tiesiskās drošības (noteiktības) principu, rada juridisku pienākumu pašai iestādei sekot tās iedibinātajai praksei un darboties konsekventi tādā veidā, kā tā ir darbojusies līdz šim līdzīgās situācijās, tādējādi sargājot privātpersonām radīto uzticību valstij un tiesībām. Bez tam iestādes prakses saistīgums nav atkarīgs ne no tā, vai konkrētā privātpersona vispār zina par šādas iestādes prakses esamību, ne arī no tā, vai tā ir bijusi publicēta, jo iestādei jānodrošina vienlīdzīga attieksme gan pret tām privātpersonām, kuras ir uzzinājušas par iestādes praksi, gan pret tām privātpersonām, kuras par to nemaz nav zinājušas.